

Om Betydningen
af en Løsning fra Undersaatsforholdet
efter dansk Statret.

Af Henning Matzen.

Fredstraktaten 30. Oktbr. 1864 Art. XIX første Punktum lyder saaledes i dansk Oversættelse:

„De Undersaatte, som er hjemmehørende i de ved denne Traktat afstaaede Territorier, have fuld Frihed til i Løbet af 6 Aar at regne fra den Dag, da Ratifikationerne udvexles og efter forudgaaende Anmeldelse til den [paagældende Øvrighed, afgiftsfrit at udføre deres Løsøre og at begive sig med deres Familier til Hs. Danske Majestæts Lande, i hvilket Tilfælde de bevare deres Egenskab som danske Undersaatte.“

Sidste Stykke i Art. XIX siger dernæst:

„Alle de Personer, som have Indfødsret paa den Tid, da Udvekslingen af Ratifikationerne af denne Traktat finde Sted, bevare den saavel i Kongeriget, som i Hertugdømmerne.“

Art. XIX opstiller saaledes en klar og skarp Sondring mellem Undersaatsforholdet og Indfødsretten.

Det tidligere Undersaatsforhold til den samlede danske Stat skal efter Hertugdømmernes Løsrivelse derfra kun kunne vedblive at bestaa henholdsvis enten til Kongeriget Danmark *eller* til Hertugdømmerne. Derimod skal den tidligere Indfødsret i den danske Stat være bevaret *baade* i Kongeriget *og* i Hertugdømmerne for alle, som den 16. Novbr. 1864 vare i Besiddelse af Indfødsretten i det samlede danske Monarki.

I min Bog om det nordslesvigske Optant-Spørgsmaal S. 28 flg. har jeg paavist, at denne Sondring finder sin Forklaring i den paa Fredstraktatens Rati-fikations Tid bestaaende Retstilstand indenfor det danske Monarki, hvorefter der sondredes mellem Undersaatsforhold og Indfødsret, saaledes at trods Undersaatsforholdets Ophør Indfødsretten dog kunde vedblive at bestaa. Dette fandt saaledes Sted, naar en Person ved kongelig Resolution løstes fra det undersaatlige Forhold til Danmark. Han vedblev da at være dansk Indfødt og som saadan dansk Statsborger samtidig med at han ophørte at være dansk Undersaat; og denne Ordning har da netop afgivet Forbilledet for Bestemmelsen i Fredstraktatens Art. XIX, hvis første Punktum giver de i Hertugdømmerne indfødte og bosatte Personer en Adgang til at løse sig fra det undersaatlige Forhold til Hertugdømmerne samtidig med, at de dog bevare deres Indfødsret indenfor dem.

Forklaringen af en slig Sondrings Fremkomst ligger igjen i, at de undersaatlige Pligter indenfor den

danske Stat i det væsentlige alene afgang af Bopælen i Landet. Alle de i Landet bosatte Personer vare Undersaatter; dem paahvilede de undersaatlige Pligter uden Hensyn til, om de vare indfødte eller fremmede, endog Værnepligten. De Personer, der vare bosatte i Udlandet, vare i Almindelighed ikke de undersaatlige Pligter underkastede, selv om de vare Indfødte; endog Troskabs og Lydighedspligten gjaldt ikke for dem, som dokumenteret i min Bog S. 29. Det undersaatlige Forhold var forsaavidt givet med Bopælen i Landet og bortfaldt med den, altsaa med Udvandring. Naar en Person udvandrede, var han forsaavidt i Almindelighed løst fra det undersaatlige Forhold, og naar en saadan Udvandrer da formelt ved kongelig Resolution løstes fra det undersaatlige Forhold, var dette egentlig kun en udtrykkelig Udtalelse om, hvad der var en Følge af selve Udvandringen, hvilken Følge paa den anden Side ogsaa var betinget af selve Udvandringens Iværksættelse; thi forblev Vedkommende trods Løsningen fra det undersaatlige Forhold i Landet, var han vedblivende i Kraft af selve Bopælen Undersaat; og vendte han efter Løsningen fra Undersaatsforholdet tilbage, indtraadte han trods Løsningen ved selve Bosættelsen igjen i samme og underkastedes ved selve Bosættelsen igjen alle undersaatlige Pligter, deriblandt ogsaa Værnepligten, hvorfor de, der løstes fra det undersaatlige Forhold, som Ind. M. Skr. 23. Maj 1854 viser, ogsaa fra først af vedblev at være opførte i Lægdsrullen indtil deres værnepligtige Alders Udløb for den Mulighed, at de forinden maatte vende tilbage, i hvilket Tilfælde deres Værnepligt gjenindtraadte.

Først ved Værnepligtsloven for Kongeriget 6. Marts 1869 § 50 lovfæstedes den Ændring, at de skulde slettes af Rullen og først gjenindføres, hvis de endnu i værnepligtig Alder vendte tilbage og bosatte sig i Landet.

Virkelig Betydning kunde den formelle Løsning fra det undersaatlige Forhold herefter kun have derved, at den fritog Vedkommende for det Undersaatsforhold og de dertil knyttede Virkninger, som endnu maatte være tilbage efter Ophøret af det paa Bopælen grundede nemlig for det vedblivende til hans Egenkab som Indfødt knyttede nationale Undersaatsforhold. Men dette affødte som en særlig Virkning kun en Ret for den Udvandrede til vedblivende at kræve den danske Stats Beskyttelse for de danske Undersaatter tilkommende traktatmæssige og andre internationale Rettigheder i Udlandet. Om særlige Pligter, der endnu paahvilede de nationale Undersaatter som saadanne efter Udvandringen, var der regelmæssig ikke Tale. Selvfølgelig maatte derhos Løsningen fra det undersaatlige Forhold ogsaa medføre, at de Rettigheder og Pligter, som den danske Lovgivning fremtidig maatte tillægge eller paalægge danske Undersaatter i Udlandet, ikke ramte dem, der vare løste fra det undersaatlige Forhold. Men denne Virkning var som en blot Mulighed uden praktisk Interesse. Løsningen fra selve Undersaatsforholdet ved kongelig Resolution havde herefter i og for sig ingen selvstændig Betydning, forsaavidt angaar de undersaatlige Pligter i Almindelighed, og den kongelige Resolution havde forsaavidt kun Betydning for dem, der virkelig

vare udvandrede, som Legitimation for, at ved selve Udvandringen de undersaatlige Pligter i Almindelighed vare bortfaldne.

Anderledes kunde Folholdet kun stille sig i Henseende til Værnepligten, forsaavidt som den paagældende Udvandrer forinden Udvandringen var bleven indført i en dansk Lægdsrulle. Denne Pligt gjordes nu ganske vist ikke gældende mod de lovlige udvandrede Værnepligtige, forsaavidt som de ikke tilpligtedes til at rejse hjem og aftjene deres Værnepligt; den var derfor uden virkelig Betydning for Staten, og denne kunde derfor ogsaa uden Skade fritage Udvandreren for den; thi vendte han tilbage, gjenindtraadte den ligefuldt i Følge Værnepligtslovene. Da Værnepligten nu hørte til de enkelte Landdeles særlige Anliggender og var ordnet ved særlige Love for hver af dem, saa tilkom det selvfølgelig ogsaa de enkelte Landsdeles særlige Regjeringer at træffe Bestemmelser om den paagældende Værnepligts eventuelle Eftergivelse. Nu skete det jævnlig, at danske Indfødte udvandrede og søgte at erhverve Borgerskab eller Ansættelse i en fremmed, særlig en tysk, Stat, saasom Hamborg. Men her krævedes det da, idetmindste siden Midten af forrige Aarhundrede, regelmæssig af dem som Betingelse for at naa dette Formaal, at de mødte med Bevis for at være fri for Værnepligt og overhovedet for at være løste fra deres undersaatlige Forhold til den danske Stat. Den danske Regjering søgte da først, som Ind. M. Skr. 20. Oktbr. 1849 viser, at hjælpe paa dem ved at meddele dem en Erklæring, lydende paa, at den Paagældendes undersaatlige Forhold til Dan-

mark ikke var til Hinder for, at han nedsatte sig og erhvervede Borgerret i den fremmede Stat; men da en saadan Erklæring ikke blev taget for gode Varer, gik man videre og tog, som Just. M. Skr. 13. Sept. 1851 m. fl. viser, ikke i Betænkning at løse de paa-gældende Udvandrere fra deres undersaatlige Forhold til Danmark og i Særdeleshed fra Værnepligten. Dette kunde den paagældende Regjering ogsaa uden al Betænkkelighed gjøre; thi Løsningen fra det undersaatlige Forhold medførte vel som ovenfor S. 45 bemærket en Fritagelse for Staten for vedblivende at værne om den udvandrede Persons Ret som dansk Undersaat; men det Værn var der ingen Grund til længere at yde ham, naar han selv vilde give Afkald derpaa, og naar paa den anden Side hans undersaatlige Forpligtelsesforhold i Almindelighed var ophørt, saaledes som sket ved selve Udvandringen. Den kongelige Resolution indeholdt forsaavidt, som bemærket, kun den formelle Legimation, som krævedes af Udvandreren, for det undersaatlige Forholds Ophør ved selve Udvandringen. Reel Betydning havde kun Fritagelsen for Værnepligten, forsaavidt som den Paagældende forinden Udvandringen var bleven indført (eller dog burde være indført) i en dansk Lægdsrulle. Men til en saadan Fritagelse maatte selvfølgelig Kongen være beføjet, i Hertugdømmerne i Kraft af sin suveræne Myndighed, og i Kongeriget i Henhold til den ham ved Grundlov 5. Juni 1849 § 27 hjemlede Bevillingsmyndighed. Fritagelsen blev da, som bemærket, da her var Tale om et for de enkelte Landsdele særligt Anliggende at meddele under Medvirkning af vedkommende Minister

for de særlige Landsdeles Anliggender. Hvor praktisk Adgangen til en saadan Løsning var i Særdeleshed for Undersaatter i Hertugdømmerne, der jævnlig udvandrede til tyske Stater, saasom navnlig Hamborg, og der søgte Ansættelse eller Erhverv, viser et Eftersyn af det holstenske Ministeriums Registrant for Aar 1854, i hvilket der fandt henved 300 Løsninger fra Undersaatsforholdet Sted. Ved Drøftelse af Udkastet til den slesvigske Forfatning foreslog den slesvigske Ständerforsamling derfor ogsaa, at Overøvrighederne skulde kunne resolve i Sager angaaende Løsning fra det undersaatlige Forhold. Men i Modsætning hertil fastholdt netop Ministeren i sin Indstilling til Kongen Udkastets Bestemmelse, hvorefter Løsning fra det ved Fødsel eller Naturalisation begrundede undersaatlige Forhold kun kunde ske i Henhold til den Paagjældendes Andragende ved kongelig Resolution. Paa den Maade finder en sliq Bestemmelses Optagelse i begge Hertugdømmers Forfatninger sin naturlige Forklaring. I Kongeriget, hvor Løsningen ikke spillede en tilsvarende Rolle, fandt man derimod ingen Anledning til paa tilsvarende Vis udtrykkelig at slaa den ganske tilsvarende sædvansmæssige Ordning fast.

Løsningen vedrørte da baade i Følge sin Ordlyd og i Følge sit Øjemed kun Undersaatsforholdet og de dertil knyttede Retsvirkninger, forsaavidt de endnu kunde vise sig efter Udvandringen, navnlig Værnepligten, hvis Vedvaren eventuelt kunde fremkalde Konflikter med den fremmede Stat, naar denne krævede den af sin nye Undersaat, som endnu stod indført i en dansk Lægdsrulle. Resolutionen vedrørte derimod

hverken efter sit Ord eller efter sit Øjemed Indfødsretten, der baade i Henseende til sin Erhvervelse og Henseende til sine Virkninger var absolut forskjellig fra Undersaatsforholdet og derfor ogsaa fuldstændig uafhængig af, om Undersaatsforholdet vedblev eller ikke. Naar saaledes en ikke i Lægsrullen indført Person var udvandret, vare hans undersaatlige Pligter fuldstændig ophørte, men Indfødsretten bestod ligefuldt. Og Indfødsretten kunde ikke en Gang betages den Indfødte ved kongelig Resolution, udfærdiget i Kongens Egenskab som Indehaver af Regjeringsmagten over de enkelte Landsdeles særlige Anliggender; thi Indfødsretten hørte til Monarkiets fælles Anliggender, idet Indfødsretten 15., Jan. 1776 var en for hele Monarkiet udstedt Forordning. Da denne derhos kun taler om dens Erhvervelse, ikke om dens Ophør, var den ufortabelig og kunde derfor, som erhvervet i Henhold til en Lov, ikke hæves ved en kongelig Resolution, allerminst, som erhvervet ved en for hele Monarkiet gjældende Lov, ophæves ved en fra Styrelsen af en enkelt Landsdels særlige Anliggender udgaaet Resolution. Derimod kunde denne den enkelte Landsdels Styrelse meget vel erklære Undersaatsforholdet for ophævet, da denne Erklæring, som bemærket, væsentlig kun havde Betydning som en formel Legitimation for Undersaatsforholdets almindelige Ophævelse ved selve Udvandringens Iværksættelse, men ved Siden deraf dog ogsaa reelt kunde eftergive Værnepligten, da denne var et under de enkelte Landsdeles særlige Styrelse hørende Anliggende.

Forsaavidt man herimod maatte paaberaabe sig, at den Indfødte dog maatte kunne opgive sin Indfødsret, er denne Grund i hvert Fald ogsaa uden Betydning i Henseende til det foreliggende Spørgsmaals Besvarelse, da Andragendet fra vedkommende Indfødtes Side om Løsning fra det undersaatlige Forhold aldeles ikke indeholdt nogensomhelst Erklæring om, at han vilde opgive sin Indfødsret, hvilken han tværtimod have al mulig Grund til at holde fast paa samtidig med, at han friedes fra de undersaatlige Pligter.

Samtlige statsretlige Forfattere, der have udtalt sig om Spørgsmaalet, have derfor ogsaa været enige om, at Indfødsretten ikke bortfaldt ved en Løsning fra det undersaatlige Forhold. Min Formand som Professor i Statsret ved Københavns Universitet, C. G. Holck, har kun i sin Statsforfatningsret II S. 305 – 306 yttret en vis Tvivl i saa Henseende; idet han henviser til en dansk Højesterets Dom 28. Jan. 1868, i hvilken det udtales, at den Indfødte, der er løst fra det undersaatlige Forhold, i Henseende til Udskrivningen maa betragtes som en Udlænding. Jeg har allerede omtalt denne Dom i min Bog S. 31; men af Hensyn til den Maade, hvorpaa denne Retssag benyttes i den preussiske Overforvaltningsrets Kjendelse, som nedenfor skal omtales, skal jeg her gaa lidt nærmere ind paa den.

Spørgsmaalet om Virkningen af en indfødt Persons Løsning fra det undersaatlige Forhold paa Værnepligten, kom først til at foreligge Sessionen i Randers i Henseende til en fra det undersaatlige Forhold løst Indfødt, idet Sessionerne ere kompetente til i første

Instans at afsige Kjendelser i Værnepligtsager, om vedkommende Person er værnepligtig eller ikke. Sessionens Kjendelse lød da paa, at der forelaa et ulovbestemt Tilfælde, idet den paagjældende Værnepligtige vel ikke ligefremt kunde henføres under Værnepligtsloven § 32. 2, der bestemmer, at Udlændinge, som erhverve fast Hjem her i Riget og blive Værnepligtig underkastede, forsaavidt de da ere over 24, men under 30 Aar, blive at ansætte ved Forstærkningen „eftersom han ikke har været Udlænding i egentlig Forstand; men da han var *aldeles* løst fra sit undersaatlige Forhold til Danmark og derefter i næsten 11 Aar tjente i den østerrikske Armé og altsaa var østerrigsk Undersaat, synes en analogisk Anvendelse af bemeldte Bestemmelse at være vel begrundet, da det i alt Fald maa anses tvivlsomt, om Indfødsretten blot suspenderes, naar det undersaatlige Forhold til Danmark, som her, aldeles ophæves, eller om den ikke snarere maa anses ophævet, indtil den atter, enten ved Lov eller ved kongelig Resolution, meddeles den Paagjældende.“

Det Resultat, hvori denne Kjendelse udmundede, at den, der var løst fra sit undersaatlige Forhold, i Henseende til Værnepligten maatte anses lig med en Udlænding, var en ligefrem Følge af, at Løsningen fra det paa Egenskaben som indfødt beroende Undersaatsforhold i Henseende til alle undersaatlige Pligter, ogsaa Værnepligten, maatte stille ham lige med en ikke indfødt Undersaat eller Udlænding. Men til dette Resultat kan man naa uden, som Sessionskjendelsen gjør, at indblande Spørgsmaalet om selve Indfødsrettens Vedvaren eller Ophor i Afgjørelsen; thi her var kun

Spørgsmaal om en undersaatlig Pligt, Værnepligten, der paahvilede baade indfødte og ikke indfødte Undersaatter, men dog paa noget forskjellig Maade. De ikke indfødte Undersaatter paahvilede den kun, forsaavidt de havde faaet fast Bopæl i Riget, de Indfødte derimod, forsaavidt de blot havde Ophold indenfor samme; men naar den Indfødte nu aldeles løstes fra sit undersaatlige Forhold til den danske Stat, maatte selvfølgelig ogsaa den ham som indfødt Undersaat paahvilende Værnepligt være ophævet og han i Henseende dertil betragtes som en ikke indfødt Undersaat, saaledes at hans Værnepligt kun indtraadte under samme Betingelse som for andre ikke indfødte Undersaatter, nemlig naar de erhvervede fast Bopæl i Riget. Forsaavidt angik fremmede Undersaatter, var dernæst i Værnepligtsloven taget det Forbehold, at de, selv efter Bosættelsen i Landet, kun bleve værnepligtige, forsaavidt ikke Traktater med fremmede Stater eller undersaatligt Forhold til saadanne var til Hinder derfor. Forsaavidt vedkommende Indfødte efter Løsningen fra Undersaatsforholdet til Danmark var bleven en fremmed Stats Undersaat, maatte da dette Forbehold selvfølgelig ogsaa komme vedkommende Indfødte tilgode, om hvilket Forbehold der dog ikke blev Spørgsmaal i den foreliggende Sag.

Men hermed var da ogsaa hele Rækkevidden med Hensyn til Værnepligten af Løsningen fra dansk Undersaatsforhold for indfødte Undersaatters Vedkommende givet, uden at der derfor kunde blive Spørgsmaal om selve Indfødsrettens og de til samme knyttede af Undersaatsforholdet uafhængige Retsvirkningers Ophævelse.

Absolut urigtigt er det derhos ogsaa, naar Sessionskjendelsen forudsætter, at Indfødsretten, naar den var tabt, skulde kunde gjenerhverves ved en kongelig Resolution; thi var Vedkommende først bleven Udlænding, kunde Indfødsret forfatningsmæssig kun gjenerhverves ved Lov. Der var derfor god Grund for Højesteret til at tage Afstand fra denne Kjendelses helt igjennem urigtige Præmisser, hvilket Retten ogsaa gjorde, idet den vel fastholdt samme Konklusion, men *gav en helt ny Begrundelse*, som aldeles korrekt indskrænker sig til at udtale: „da Indstævnte i sin Tid ifølge allerhøjeste Resolution er bleven aldeles løst af sit undersaatlige Forhold til Danmark og udslettet af Lægdsrullen, maatte hans *Værnepligt* og deraf følgende *Forpligtelse til at give Møde paa Sessionen* ophøre. *I Forhold til Udskrivningsræsenet* maatte Indstævnte saaledes betragtes som *Udlandig*.“

Jeg fremhæver denne Sondring mellem Sessionskjendelsens og Højesteretsdommens Præmisser af Hensyn til den nedenfor følgende Gjengivelse af Forholdet mellem begge i den tyske Overforvaltningsrets Dom af 4. Novbr. 1885.

Forsaavidt C. G. Holck som en anden Tvivlsgrund har fremhævet det danske Justitsministeriums Skrivelse 13. Septbr. 1851, som jeg alt har imødegaaet i min Bog S. 31 flg., da træffer det sig saa heldigt, at jeg her yderligere mod den deri udtalte Antagelse, at Indfødsretten skulde bortfalde ved en Løsning fra det undersaatlige Forhold, kan paaberaabe mig selve Skrivelsens Forfatter, den daværende Justitsminister A. W. Scheel, tidligere Professor i Retsvidenskab ved

Kjøbenhavns Universitet og senere Generalauditor, idet han i sit Værk: Den danske Personrets 1. Udgave 1859 S. 239; 2. Udgave 1876 S. 243 med særligt Hensyn til C. G. Holcks Fremstilling, for dansk Statsrets Vedkommende, udtaler: „Den personlige Egenskab at være Indfødt i et Land kan, saalænge Personen lever, aldrig ophøre, og derfor kan Indfødsretten som en i bemeldte personlige Egenskab liggende Betingelse for visse Rettigheder heller aldrig fortabes. Det kunde vel synes, at Indfødsret maatte fortabes, naar den Paa-gjældende ophørte at være dansk Undersaat, altsaa naar han udvandrede eller navnlig tillige var bleven løst fra det undersaatlige Forhold til Danmark; *men ved at antage dette, vilde man forvekle Indfødsret med det undersaatlige Forhold.*“

I fuld Overensstemmelse med denne Udvikling udtaler A. W. Scheel ogsaa i sit anførte Værk, 2. Udgave S. 241, at Bevaringen af Indfødsretten i Følge Fredstraktatens Art. XIX. ikke er betinget af et vedvarende Undersaatsforhold til den vedkommende Stat.

Endvidere hedder det i C. Goos og H. Hansens Fremstilling af den danske Statsret i H. Marquardsens „Handbuch des öffentlichen Rechts der Gegenwart“ IV. 2, 3 S. 9:

„Denne Ret (Indfødsretten) gaar ikke tabt ved Udvandring og er overhovedet ufortabelig. Man kan ikke sige sig løs fra den og man maa ligeledes, omend Forvaltningsmyndighederne flere Gange have udtalt sig i modsat Retning antage, at den ikke bort-

falder derved, at den Indfødte ved en kongelig Resolution løses fra sit Undersaatsforhold til den danske Stat.¹⁾

Endvidere har jeg i min Bog S. 34—35 dokumenteret, at det danske Indenrigsministerium gjentagne Gange har talt og handlet i Overensstemmelse med den her fremsatte Anskuelse; og paa samme Maade har det danske Udenrigsministerium udtalt sig, som det fremgaar af det Svar paa en officiel Forespørgsel fra det preussiske Gesandtskab, hvilken Forespørgsel i dansk Oversættelse lyder saaledes:

P r o m e m o r i a :

Ved Overforvaltningsretten i Berlin verserer som Forvaltningsrets Sag et Anliggende vedkommende en forhenværende Holstener (Angehöriger des Herzogthumes Holstein) der af Landets Politimyndigheder som Udlænding er bleven udvist af de preussiske Stater og har klaget over denne Forholdsregel, idet han paa-
staar at maatte betragtes som Preusser.

Vedkommende Person er født i Aar 1837 i Kiel, Søn af en derværende Borger, som var en indvandret Udlænding, og i Aaret 1854 blev han ved Hs. Majestæt Kongen af Danmarks Resolution udtrykkelig løst fra dansk Undersaatsforhold og Værnepligt for at indtræde i preussisk Militærtjeneste.

I samme Aar er han bleven optaget i preussisk Undersaatsforhold, men igjen i Aaret 1857 bleven løst fra samme, afskediget fra den preussiske Armé og vendt tilbage til Kiel. Fra Vedkommendes Side er

¹⁾ I denne Fremstilling bør kun i Stedet for „flere Gange“ læses „en enkelt Gang“.

det nu bleven gjort gjældende, at han ifølge den da gjældende Ret ved Gjenindvandring i Holsten er gjenindtraadt i Indfødsrettens Nydelse. Retten har raadspurgt saavel det Slesvig-Holstenske Overpræsidiiums Akter som ogsaa Holck's Værk om den danske Statsforfatningsret, men ikke formaaet paa en fuldtud tilfredsstillende Maade at faa Rede paa, om denne den tidligere Retstilstand i Landet vedrørende Angivelse er rigtig.

Medens Holck i Almindelighed antager, at den danske Indfødsret ikke gaar tabt ved Udvandring, men kun hviler og igjen kaldes til Live uden at der udkræves en Naturalisation, naar den Vedkommende vender tilbage til Danmark, bemærker han, at der hersker Tvivl i det ene Tilfælde, som netop her er af Interesse, at den Vedkommende er bleven løst fra det undersaatlige Forhold. For den Anskuelse, at Indfødsretten i dette Tilfælde er endelig fortabt, henviser han til en Skrivelse — formodentlig et Ministerialreskript af 13. Sept. 1851 — og en Dom i Højesterets-tidende 1867 S. 560 saavel som til de ligelydende §§ 6 i Forordningerne angaaende Hertugdømmet Slesvigs Forfatning af 15. Febr. 1884 og Hertugdømmet Holstens Forfatning af 11. Juni 1854, hvori det hedder: Det paa Fødsel eller Naturalisation grundede Undersaatsforhold i vort Hertugdømme Slesvig (Holsten) kan kun ophæves efter Vedkommendes Andragende ved kongelig Resolution.

Der udvikles derefter rigtignok yderligere, at den foranførte Opfattelse ikke turde være rigtig, forsaavidt angaar Kongeriget Danmark; derimod stiller det sig

som tvivlsomt, om den ikke — hvorpaa det her kommer an — stemmer med den Retstilstand, som da bestod i Holsten.

For Besvarelsen af det nævnte Retsspørgsmaal turde det være af væsentlig Betydning, hvilken Retsvirkning der er bleven tillagt hine allerhøjeste Resolutioner i den danske Forvaltnings Praxis. Da Midtpunktet (die Centralstelle) ogsaa for Hertugdømmerne Slesvigs og Holstens Forvaltning har befundet sig i Kjøbenhavn, turde den kongelig danske Regjering endnu være i Stand til at give Meddelelse om den vedkommende Forvaltningspraxis. Det Spørgsmaal, paa hvis Besvarelse der lægges Vægt, er af Retten formuleret saaledes:

„Blev ifølge den indtil Wiener Freden af 30. Oktober 1864 gældende Statsret den i Udvandrings Ojemed skete Løsning fra Undersaatsforholdet og Værnepligten meddelt med den retlige Virkning, at de Udvandrede, naar de igjen vendte tilbage henholdsvis til Kongeriget eller til Hertugdømmerne Slesvig og Holsten, betragtedes som Udlændinge, om end skjønt de vare fødte henholdsvis i Kongeriget eller i Hertugdømmerne Slesvig og Holsten, saaledes at Centralregjeringen, ansaa sig for beføjet til, efter at de vare vendte tilbage, at udvise dem som Udlændinge af Landet; og gjaldt dette maaske i Særdeleshed med Hensyn til Hertugdømmet Holsten?“

Det danske Udenrigsministerium sendte dette Pro memoria til Indenrigsministeriet, hvis Svar af 11. Juni 1885 lyder saaledes:

„I behagelig Skrivelse af 11te f. M. har Udenrigsministeriet begjæret Indenrigsministeriets Yttringer med Hensyn til, at det herværende tyske Gesandtskab har fremsat Ønsket om til Brug for Overforvaltningsretten i Berlin at erholde det Spørgsmaal besvaret: Om en Løsning ved kongelig Resolution fra det danske Undersaats- og Militærforhold ifølge den inden Fredstraktaten i Wien 30. Oktober 1864 gjældende danske Statsret blev udfærdiget med den retslige Virkning, at den Udvandrede, naar han igjen indvandrede til Kongeriget Danmark eller til Hertugdømmerne, betragtedes som Udlænding, skjønt han var født i Danmark eller i Slesvig eller Holsten, saa at den danske Regjering ansaa sig for berettiget til at udvise ham af Landet som Udlænding, og om dette navnlig gjælder i Henseende til Holsten.

Foranlediget heraf skulde man til behagelig Underretning tjenstlig melde, at, da den ved Fødslen erhvervede personlige Egenskab af dansk Indfødt efter den danske Lovgivning i og for sig er ufortabelig, kunde den ved allerhøjeste Resolution stedfundne Løsning af det danske Undersaatsforhold ikke medføre, at hans Indfødsret endelig ophævedes; men Hensigten dermed var nærmest kun dels at lette den Paagjældende Adgangen til Optagelse i en fremmed Stat, idet det havde vist sig, at en simpel Erklæring herfra om, at der ikke fra dansk Side var noget til Hinder for, at danskfødte Personer opnaaede fremmed Statsborgerret, ikke anses for tilstrækkelig af enkelte fremmede Stater, dels at udøve Kontrol med, at danske Undersaatter ikke unddrog sig den dem paahvilende Værnepligt.

Det maatte derfor — skjont det ikke er Ministeriet be-
kjendt, at der for disse saa sjældent forekommende
Tilfælde kan paavises nogen Praxis — ifølge den paa
det ommeldte Tidspunkt gjældende Ret antages, at
naar en dansk Indfødt, der paa den anførte Maade
var løst fra sit undersaatlige Forhold, paany tog fast
Ophold i Riget, indtraadte han atter i den fulde Ud-
øvelse af de til Indfødsretten knyttede Rettigheder,
saaledes at han blandt andet ikke kunde udvises af
dansk Territorium. Den samme Regel maatte forment-
lig ogsaa gjælde for Hertugdømmerne Slesvig og Hol-
sten, idet det ikke har været Meningens med de af det
tyske Gesandtskab citerede Bestemmelser i § 6 af For-
ordningen angaaende Hertugdømmet Slesvigs Forfat-
ning af 15. Juli 1854 og af den tilsvarende Bestem-
melse for Hertugdømmet Holstens Vedkommende af
11. Juni s. A. at give særlige, fra Bestemmelserne for
den øvrige Del af Riget afvigende Regler; men ikkun
at fastslaa, hvad der da alt var Praxis, at Spørgsmaa-
let om Løsning fra Undersaatsforholdet altid skulde
forelægges Hs. Majestæt Kongen og ikke kunde af-
gjøres af den lokale Overøvrighed saaledes, som Pro-
vindsialstænderne for Hertugdømmet Slesvig i sam-
mes Betænkning om Udkastet til Forordning af 15.
Februar 1884 havde foreslaaet; jfr. den vedlagte Ex-
trakt-Udskrift af den allerunderdanigste Forestilling
angaaende Stadfæstelse af bemeldte Forordning.“

Denne Extrakt-Udskrift lyder saaledes:

„Provindsialstænderforsamlingen mener, at det ikke
kunde være hensigtsmæssigt med det store Antal In-
divider, som have til Hensigt at udvandre, hver Gang

af Deres Majestæt at impetrere en allerhøjeste Resolution, hvorimod en Autorisation fra Distriktsøvrigheden vilde være at foretrække og foreslaar i Overensstemmelse hermed en forandret Redaktion af denne Paragraf.

Ministeriet kan imidlertid ikke finde sig foranlediget til allerunderdanigst at anbefale dette, der gaar ud fra, at Udvandring skulde tage i den Grad Overhaand, at det derved kunde blive ønskeligt at kunne afgjøre Ansøgninger om Ophævelse af det undersaatlige Forhold uden allerhøjeste Resotution. Ministeriet maa meget mere holde for, at det navnlig med Hensyn til Opfyldelsen af Værnepligten er særdeles vigtigt at fastholde, at ingen Undersaat kan træde ud af dette Forhold, med mindre Deres Majestæt ved en særlig Naadesakt maatte frigjøre ham derfor.“

Naar det i den foranstaaende Skrivelse tales om „disse sjældent forekommende Tilfælde“, da har dette sin Rigtighed for Kongerigets Vedkommende, hvor Løsning fra det undersaatlige Forhold forholdsvis sjældnere fandt Sted; men naar der yderligere tilføjes, at der med Hensyn til disse sjældent forekommende Tilfælde ikke kan paavises nogen Praxis, da har jeg dog i min Bog S. 34—35 paavist en Flerhed af Tilfælde fra 1867, 1870 og 1880, i hvilke Indenrigsministeriets Fremgangsmaade har været i Overensstemmelse med den i Skrivelsen udtalte Anskuelse, at Indfødsretten ikke gik tabt ved en Løsning fra det undersaatlige Forhold.

I Overensstemmelse med den foranstaaende Skrivelse fra Indenrigsministeriet sendte saa det danske

Udenrigsministerium den 29. Juni 1885 et Svar paa Fransk til det tyske Gesandtskab, hvilket i dansk Oversættelse lyder saaledes:

„I en til Udenrigsministeriet overgivet Memoire har det kejserlig tyske Gesandtskab udtalt Ønsket om at erholde et officielt Svar paa følgende Spørgsmaal:

„Har en Løsning fra Undersaatsforholdet og Værnepligten ifølge den før Fredstraktaten 30. Oktober 1864 gjældende offentlige danske Ret den Virkning, at Udvandreren, hvis han paany bosætter sig i Kongeriget Danmark eller i Hertugdømmerne Slesvig og Holsten, skjønt født i Danmark eller i Hertugdømmerne, dog blev betragtet som Udlænding, saaledes at den danske Regjering ansaa sig for beføjet til at udvise ham af Landet? og var dette i Særdeleshed Tilfælde i Holsten?“

Paa det saaledes stillede Spørgsmaal har jeg den Ære at give følgende Svar, bygget paa en Meddelelse, jeg har modtaget fra min Kollega Indenrigsministeren:

Ifølge dansk Ret tabes aldrig den personlige Egenkab som Indfødt, erhvervet ved Fødsel. En Persons Løsning ved kongelig Resolution fra Undersaatsforholdet til Danmark kan derfor ikke have den Virkning, at Indfødsretten er endelig fortabt; den havde i Særdeleshed til Maal at lette den omspurgtes Naturalisation i en fremmed Stat; da Erfaringen har vist, at en simpel Erklæring gaaende ud paa, at der ifølge vore Love ikke er nogen Hindring for, at en dansk Indfødt erhverver Borgerret i Udlandet, anses for utilstrækkeligt af nogle fremmede Stater. Samtidig havde den omspurgte Løsning til Hensigt at føre Kontrol med

den de danske Undersaatter paahvilende Værnepligts Opfyldelse.

De Tilfælde, hvorom Talen er, ere forekomne altfor sjældent til, at man kan tale om en fastslaaet Praxis med Hensyn til dem. Men ikke destomindre maatte ifølge den paa det omspurgte Tidspunkt gjældende Lovgivning en Person, som efter at være løst fra det undersaatlige Forhold til Danmark, igjen nedsatte sig i Landet, betragtes som gjenindtraadt i den fulde Nydelse af de til Indfødsretten knyttede Rettigheder, deriblandt Retten til ikke at kunne udvises fra dansk Territorium; og den samme Regel maatte finde Anvendelse i Hertugdømmerne Slesvig og Holsten.

Det kejserlig tyske Gesandtskab har omtalt Bestemmelsen i § 6 i Forordningen angaaende Hertugdømmet Slesvigs Forfatning af 15. Februar 1854 og i den tilsvarende Forordning for Holsten af 11. Juni s. A.; disse Bestemmelser havde imidlertid ikke til Formaal at give særlige Regler forskjellige fra dem, der gjaldt i det øvrige Monarki, men kun at fastslaa det, som allerede var indført ved Sædvane, nemlig at de Sager, i hvilke der var Tale om en Løsning af det undersaatlige Forhold, altid skulde forelægges Kongen og ikke kunde afgjøres af Overøvrigheden, saaledes som foreslaaet af Hertugdømmet Slesvigs Provindsialstænder i deres Betænkning om Udkastet til Forordningen 15. Februar 1854, se herom vedlagte Extraktudskrift af Indstillingen om bemeldte Forordnings Stadfæstelse.“

I denne Sammenhæng skal jeg endnu fremhæve, at, som det vil ses af den efterfølgende preussiske

Overforvaltningsretsdom 4. November 1885, Overpræsidenten i Slesvig-Holsten i Aaret 1867 har udtalt sig ganske i Overensstemmelse med foranstaaende Opfattelse angaaende Virkningen af en Løsning fra det undersaatlige Forhold til den danske Stat i Tiden før Hertugdømmernes Løsrivelse fra Danmark.

Ikke destomindre kom Overforvaltningsretten i Berlin til et stik modsat Resultat i en Dom af 4. November 1885, hvilken her gjengives i dansk Oversættelse, forsaavidt som den findes aftrykt i et Værk, betitlet: „Die in den europäischen Staaten geltenden Gesetze über den Erwerb und Verlust der Staatsangehörigkeit unter Ausschluss des deutschen Reichsgesetzes vom 1. Juni 1870. Im Auftrage der Polizeibehörde der Freien und Hansastadt Hamburg herausgegeben und erläutert. Berlin 1898.“

I dette Værk læses S. 31 følgende:

Den kongelige Preussiske Overforvaltningsrets Dom af 4. November 1885 i Journalist Oskar Schlossbauers Forvaltningsretssag.

Deri hedder det:

I det danske Monarki, Hertugdømmerne Slesvig og Holsten derunder indbefattet, gjaldt som bekjendt ejendommelige Grundsætninger angaaende Indfødsretten ifølge en Forordning af 15./29. Juni 1776, som, for i Fremtiden at hindre Fremmedes Ansættelse i Stats-tjenesten, gjør Adgangen til Statsemployer afhængig af Fødsel i Landet, hvad enten saa Forældrene vare i Besiddelse af Indfødsret eller ikke. Paa Grundlag af denne Forordning har der dannet sig en dansk og en dermed fuldstændig overensstemmende Slesvig-Holstensk

Ret for Undersaatsforholdet, saaledes som N. Falck, en anerkjendt Avtoritet, fremsætter det i sin Handbuch des Schleswig-Holsteinischen Privatrecht IV (1840) §§ 25, 26 med en Sondring mellem de i Landet hjemmehørende Personers Ret (Recht der Einheimischen) i Almindelighed og Indigenatet i Særdeleshed.

I Modsætning til Fremmede blev under Begrebet de i Landet hjemmehørende Personer (Einheimische) eller Indbyggere af Landet indbefattet alle de, som havde deres Hjemstavn i Hertugdømmerne eller stode i et personligt Undersaatsforhold til Statsherskeren. Dette Forhold yder dem en meget fuldstændig Nydelse af de borgerlige Rettigheder, Statens Beskyttelse i Udlandet, Bortfalden af Landsforvisningsstraffen, Bosættelsesret i Sognene, Adgang til Erhvervelse af Borgerret i Kjøbstæder og Handelspladser m. m.

Ved Indigenatet i snævrere Forstand derimod forstaas de højere politiske Rettigheder, som paa Grund af Forordningen 15. Januar 1776 ere forbeholdte Landets indfødte Børn, i Særdeleshed Adgang til alle Embeder i Civil- og Militærtjenesten. Da Indfødsretsforordningen og de den senere udfyldende Love alene have knyttet disse Rettigheder til Fødsel i Indlandet, har den usuelle Fortolkning antaget, at den en Gang erhvervede Indfødsret ikke gaar tabt ved Udvandring og Nedsættelse i Udlandet, men ved Tilbagevenden til Fødelandet igjen kan gjøres gjældende. (Falck .p a. St. IV. S. 143.) Saavel den fra mange Sider bevidnede Praxis fra Myndighedernes Side som de videnskabelige Fremstillinger af den danske og slesvig-holstenske Ret bekræfter i fuldstændig Overensstemmelse med Falck's

ovennævnte Fremstilling, at hint ejendommelige, paa Fødsel i Indlandet beroende Indigenat blev anset for en ufortabelig Ret, som kun hviler under Opholdet i Udlandet; men ved Gjenbosættelsen i Danmark eller i Slesvig-Holsten gjenopvaagner af sig selv; jfr. Lüders Practische Erörterung der in Schleswig-Holstein geltenden Normen über das Heimathswesen Schleswig 1847 § 54; von Martitz in Hirths Annalen des deutschen Reichs 1873 S. 1143; Scheel Person- og Familieret I § 33 ff.; Holck Dansk Statsforfatningsret II S. 296 ff.

Disse Grundsætninger vilde nu i og for sig retfærdiggjøre Klagerens Krav paa at behandles som Indfødt, da det maa anses som en given Kjendsgjerning, at han er født i Kiel den 2. April 1837 af der bosatte Forældre og efter hans Løsning fra det preussiske Undersaatsforhold i Aaret 1857 er vendt tilbage til Hertugdømmerne, der i flere Aar (1863, 1866, 1869) paany har bosat sig og ogsaa erhvervet fast Ejendom.

Et andet Spørgsmaal for den retslige Bedømmelse af Forholdene kommer nu imidlertid i Betragtning som Følge af de i nyere Tid gængse blevne Løsninger fra det undersaatlige Forhold, da det ligeledes er en Kjendsgjerning, at Klageren ved kongelig Resolution er bleven løst fra dansk Undersaatsforhold og Værnepligt.

Den blandt det forhenværende holstenske Ministeriums før omtalte Akter beroende Forestilling udviser, at Schlossbauer har faaet Tilsagn om at blive optaget i den 2den preussiske Jægerbataillon, saasnt han har godtgjort, at han er bleven løst fra sit hidtilværende undersaatlige Forhold og indstiller derfor, at han aller-naadigst maa blive løst fra Undersaatsforholdet og

Værnepligten, hvorefter, som omtalt, den kongelige Resolution af 1. Februar 1854 udfærdigedes. Anledningen til en saadan udtrykkelig Løsning fra det undersaatlige Forhold, som den i Løbet af indeværende (forrige) Aarhundrede er kommen i mangfoldig Brug, laa i de talrige Retskollisioner og Misligheder, som erfaringsmæssig udsprang af Undersaatternes samtidige Henhøren til en Flerhed af Stater, og som blev altid føleligere ved de stadig voxende Overvandringer.

Troskabs- og Lydighedspligten kan ikke deles mellem flere Stater, et samtidigt Indigenat i flere uafhængige Stater er en Uregelmæssighed, som er i Modstrid med det udviklede moderne Statsbegreb.

Mange Stater have gjort dette Resultat til en Bestanddel af deres positive Statsret, Herm. Schultze: *Deutsches Staatsrecht* (1881) S. 345; von Martitz i *Hirths Annalen* (1875) S. 806; L. v. Bar: *Das interne Privat- und Strafrecht* (1862) § 27.

I denne Strenghed er Grundsætningen nu rigtig nok ikke bleven optagen hverken i det preussiske eller i det danske Monarki; men Regjeringerne have i den nyere Tid paa mange Maader (vielfach) holdt paa, at der forud for Optagelsen i Æget Indigenat og før Ansættelsen som Embedsmand skal foregaa en udtrykkelig og fuldstændig Løsning fra det hidtilværende Undersaatsforhold; v. Martitz p. a. St. S. 809; og Danmark selv hører til de Stater, som ifølge Holck II. S. 296 forlange et saadant Bevis forinden Naturalisationen. Dette er i Særdeleshed ogsaa sket af den kongelige preussiske Regjering, og Schlossbauers Optagelse i preussisk Undersaatsforhold derfor ogsaa gjort afhæn-

gig af en forudgaaende Løsning fra dansk Undersaatsforhold.

Herefter drejer det sig i det foreliggende Tilfælde ikke blot om Fortolkning og Anvendelse af den i Slesvig-Holsten i sin Tid gjældende Ret, men om Fortolkning af et Statsdokument (Staatsurkunde), som paa Forlangende af en fremmed Stat er udfærdiget i det Øjemed at afværge Kollisioner mellem Landets Ret og andre Staters og deres Undersaatters Rettigheder og Pligter.

Der rejste sig nu uundgaaeligt det Spørgsmaal, om den gamle Grundsætning om Gjenoplivelse af de indfødte Undersaatters Indfødsret ved deres Tilbagevenden i Kongen af Danmarks Stater ogsaa fandt Anvendelse efter Udtrædelsen af Undersaatsforholdet, eller om der i dette Tilfælde udkrævedes en udtrykkelig Gjenoptagelse i Undersaatsforholdet, som ifølge de nyere (neuerdingsgeltenden) Bestemmelser kun kan ske gjennem en speciel Lov.

Denne Tvivl er hos de nyere Forfattere af dansk Statsret oftere drøftet, mere indgaaende af Holck i det ovenfor anførte Skrift om det statsborgerlige Forhold § 155, som med Henviisning til forskjellige Avtoriteter for og imod til Slutning kommer til det Resultat, at (bortset fra nogle Tvivl med Hensyn til Hertugdømmerne) i hvert Fald i Kongeriget Danmark Indigenatet lever op igjen efter Tilbagevenden til Hjemstavn.

Den nuværende kongelige Regjering i Slesvig er paa den anden Side i sin Betænkning angaaende nærværende Sag af 2. Juni d. A. af den Anskuelse, at

det endelige Ophør af Undersaatsretten ved Løsningsbrevet og dens Ikkegjenopvaagnen efter Tilbagekomsten til Hjemmet maa anses for utvivlsom. De af den kongelige Regjering anførte Præcedenser og Beviser synes imidlertid ingenlunde tilstrækkelige; snarere viser en Række Tilfælde og Udtalelser fra Myndighederne, at der i den derværende Forvaltningspraxis til enhver Tid har hersket Tvivl om, hvorledes denne Kollision mellem de nyere Løsningsbreve og den overleverede Indfødsret skulde bringes i retslig Overensstemmelse. De fleste Andragender om Løsning vare foranledigede ved den i Danmark vidt udstrakte Værnepligt, der ogsaa udstrækker sig til ikke-indfødte Personer. Ved Drøftelsen af Andragenderne blev hovedsagelig den militære Interesse taget i Betragtning, og man havde derved nærmest kun en Løsning fra Værnepligten for Øje. Men da mange fremmede Stater gjorde Bosættelse og Meddelelsen af Indigenat afhængig af en udtrykkelig Løsning fra det danske Undersaatsforhold, bleve nu ogsaa efter tilbørligt Andragende Fripassene (Abzugscheine) udstrakte videre til „en Løsning fra Militær- og Undersaatsbaandet“.

Ifølge denne Tingenes Tilstand er det vel forstaaeligt, at de lokale og provindsielle Myndigheders Praxis betragtede denne Tilføjelse næsten som en Formalitet, som kun skulde tjene til at lette Landets Børn Adgangen til at komme frem i Udlandet, men saavidt muligt holdt fast ved den gamle Forestilling om et medfødt Indigenat for Landets Børn og vel ogsaa, idet den ignorerede Løsningsbrevet, ikke behandlede de hjemvendte i de enkelte retlige Henseender anderledes.

end de efter en længere Fraværelse eller Udvandring tilbagevendende. Denne Opfattelse viser sig navnlig ogsaa i en fra Overpræsidenten i Slesvig-Holsten i Aaret 1867 til vedkommende Centralmyndigheder afgivet Beretning om den hele Retsmaterie, og i Sammenhæng dermed maa ogsaa forstaas den officielle Underretning, som efter Rettens Andragende gjennem det kongelig preussiske Udenrigsministerium er meddelt fra det kongelig danske Udenrigsministerium saalydende (her følger et Afsnit af Udenrigsministeriets Skrivelse ovf. S. 62).

Den her fremsatte Opfattelse af Retsforholdet maa anerkjendes som et troværdigt Vidnesbyrd om de danske Myndigheders nuværende Praxis; men den fritager ikke Retten for Forpligtelsen til en *retslig* Begrundelse af Klagerens Krav, d. e. for en indgaaende Prøvelse af, om den for Tiden gjængse Behandling af de fra Undersaatsforholdets løste forhenværende danske Undersaatter alene beror paa en overbærende Behandling af Enkeltilfældet, eller om den beror paa et virkeligt *Retskrav* for Vedkommende. Det kongelig danske Ministerium selv erkjender, at en Sædvaneret ikke har dannet sig i dette omtvistede Tilfælde; men det mener, at „ifølge de bestaaende Love“ en Gjenopvaagnen af Indfødsretten efter Tilbagekomsten til Hjemmet maa antages. Disse Love foreligger ogsaa for Retten og afgive Grund for den af talrige Avtoriteter bekræftede Retssætning, at den simpelthen Fraværende eller Udvandrede ved sin Tilbagekomst til Hjemmet ipso jure gjenerhverver Indfødsretten. Men de bestaaende Love indeholde ingen Bestemmelser,

som afgjøre, hvilken Retsvirkning der maa tillægges de i nyere Tid udstedte kongelige Breve, som løse fra det undersaatlige Forhold.

Ved en retslig Besvarelse af dette Spørgsmaal kan kun den Grundsætning være bestemmende, at Statsdokumenter maa fortolkes efter deres klare Ordlyd efter deres i statsretlige Forhold notoriske Mening og Formaal. I det internationale Samkvem mellem Nutidsstaterne blive saadanne Løsningsbreve udstedte for fuldstændig at løse Undersaatsbaandet, d. e. Staatsangehörigkeit, til den hidtilværende Stat. Dette er en Betingelse, af hvilken fremmede Stater i nyere Tid gjøre danske Undersaatters Optagelse i deres Statsamfund afhængig; i Særdeleshed har ogsaa den preussiske Stat ved den ovenfor betegnede Fremgangsmaade gjort Optagelsen af Schlossbauer i den preussiske Undersaats- og Militærforbindelse afhængig af en forudgaaende Løsning fra det danske Undersaatsforhold. Ved Rettigheders og Pligters Udelelighed i det nuværende Statssamfund synes det ikke tilladeligt ved en retslig Bedømmelse at underlægge en anden Mening under Løsningsbrevet af 1. Febr. 1854 end den, som er indeholdt i dets Ordlyd, og netop derfor ikke tilladeligt, ved Siden af Løsningen fra Undersaatsforbindelsen at underforstaa en Vedvaren af et dansk Indigenat, som ved Tilbagevenden til Hjemmet til enhver Tid vilde leve op igjen.

Den preussiske Stat havde, da den af Schlossbauer krævede Tilvejebringelsen af et Løsningsbrev, forlangt en fuldstændig Løsning fra hans Undersaatsforhold, som ikke igjen levede op ved enhver Tilbage-

komst til Hjemmet. Forbehold af en saa vidtrækkende Art kunne efter bekjendte Fortolkningsregler ikke underforstaas i et Statsoverhoveds Viljeserklæringer uden at være udtrykkelig udtalte; og havde Forbeholdet været udtrykkelig udtalt, vilde Løsningsbrevet sandsynligvis være blevet afvist af den fremmede Stat som ikke svarende til Formaalet; thi de internationale Sammenstød, som skulde undgaas ved den forudgaaende Løsning fra Undersaatsforholdet, vilde ved en med saadanne Forbehold stedfunden Løsning kun mangfoldiggjøres.

Naar Forfattere angaaende Indfødsret („Staatsangehörigkeit“) i Danmark rejse den Betænelighed, at hin Ret for de indfødte Danske indeholder en i sig uforgjængelig og ufortabelig statsretslig Ret, saa beror det paa en Misforstaaelse, at denne Ret ikke skulde være en saadan, paa hvilken der kan gives Afkald; thi ogsaa statsretslige Rettigheder ere af en saadan Art, at der kan gives Afkald paa dem, og blive i Stater, der endog anerkjende saadanne medfødte Rettigheder som ufortabelige, uden al Betænelighed anerkjendt som opgivelige (von Martitz i Hirts Annale p. a. St. S. 1129).

Men en utvetydig Opgivelse ligger i det udtrykkelige Andragende om Løsning fra Undersaatsforholdet, i Modtagelsen af det derom udfærdigede Dokument og i den deraf gjorte Brug. Om ogsaa kun i Forbigaaende er denne Rettens Opgivelighed ogsaa anerkjendt i den for Slesvig og Holsten udstedte Forfatning af henholdsvis 15. Febr. og 11. Juni 1854 § 6:

„Det ved Fødsel eller Naturalisation begrundede Undersaatsforhold i vore Hertugdømmer kan efter Vedkommendes Andragende kun hæves ved kongelig Resolution“

hvorved det igjen vilde være en vovet Interpretation, ved det .gennem Fødsel, men ikke ved det gennem Naturalisation skiftede Undersaatsforhold at forstaa en Ophævelse „med Forbehold af Indfødsretten“.

I Virkeligheden have de danske Myndigheder ogsaa selv der, hvor det drejede sig om en retslig Bedømmelse af en saadan Løsning gjentagende anerkjendt, at det fra Alders Tid af bestaaende Fødselsindigenat er undergivet en Ændring ved de senere indførte Løsningsbreve. Saaledes udtaler et Reskript fra den danske Justitsminister af 13. Septbr. 1851 (Samling af kongelige Reskripter pp. for Aar 1851 S. 252) angaaende to Undersaatters Værnepligt først en Tvivl, om en simpel Løsning fra Værnepligten ligeoverfor de bestaaende Love vilde være tilstedelig og virksom og fortsætter derpaa:

„Sagen stiller sig unægtelig anderledes, naar Talen ikke er om at fri nogen, som vil forlade Riget, fra den ham paahvilende Værnepligt, men om at løse ham fra Undersaatsforholdet til Danmark, saa at han, idet han fris for de ham som dansk Undersaat paahvilende Forpligtelser samtidig taber de ham i den anførte Egenskab tilkommende Rettigheder, derunder navnlig Indfødsrettigheder.“

Virkingen af et Løsningsbrev i denne Retning er dernæst ogsaa i et saadant Tilfælde anerkjendt i en Sessionskjendelse fra Randers Amt af 27. Oktbr. 1866

(Højesteretstidende Aargang 1867 S. 558—560) saavel som i den Højesteretsdom, der stadfæster Sessionskjendelsen. Efterat der i den førstnævnte Kjendelse nærmest under rationes dubitandi er anført, at det i hvert Fald maa anses for tvivlsomt, om Indfødsretten ikke suspenderes, naar Undersaatsforholdet til Danmark, saaledes som her, fuldstændig ophæves, eller om det ikke endog maa anses som ophævet, indtil det enten gjennem Lov eller gjennem kongelig Resolution gjen gives den Vedkommende — naar den første Dom sluttelig til den Konklusion, at den Værnepligtige maa bedømmes efter Analogi af § 32, 2 i Værnepligtsloven, som handler om Udlændinges Værnepligt, og denne Anskuelse har Højesteret tiltraadt. Naar i denne rets lige Afgjørelse, ligesom i Justitsministerens Reskript, Virkningen af Løsningsbrevet kun er begrænset til Spørgsmaalet om Værnepligten og derved anerkjendt en Analogi, altsaa par. ratio. med Lovbestemmelserne om Udlændinges Værnepligt, fordi kun Spørgsmaalet derom forelaa til Afgjørelse, saa ses dog ingen Grund, hvorfor den samme ratio legis ikke ogsaa skulde antages ved andre Retsvirkninger af Indfødsretten. Ifølge disse Præcedenser vil f. Ex. ogsaa en dansk Kriminalret, hvor Domfældelsen for Landsförræderi maatte afhænge af Tiltaltes Egenskab som „dansk Undersaat“ sikkerlig ikke kunne behandle en med en udtrykkelig Løsning fra Undersaatsforholdet udgaaet anderledes end som en Udlænding.

I samme Mening har Forvaltningsretten at fælde sine Afgjørelser ikke efter enhver Tids mere eller mindre strenge Haandhævelse af Forvaltningsnormerne,

saaledes som den utvivlsomt tilkommer de kongelig danske Myndigheder indenfor deres Myndighedsomraade, men alene fra et retsligt Synspunkt at afgjøre, om Klageren har et *Retskrav* paa Egenskaben af en dansk henholdsvis slesvig-holstensk Undersaat, efterat han har forladt Hertugdømmerne med et kongeligt Brev, som løser ham fra Undersaatsforholdet. Dette Spørgsmaal maa ifølge Løsningsbrevets klare Ordlyd og anerkjendte Øjemed besvares benægtende.“

Idet jeg nu gaar over til at paavise denne Overforvaltningsrets Doms Urigtighed, skal jeg først gjøre den Bemærkning, at jeg ikke skal gaa dybere ind paa den i Dommen forudskikkede Omtale af N. Falck's Fremstilling af de saakaldte *Einheimische's* i Landet bosatte Personers Retsstilling. Jeg henviser i saa Henseende til Fremstillingen i min Bog S. 13 flg., hvor jeg har dokumenteret, at disse Personer, ifølge den i det danske Monarki gjældende Statsret vel vare Undersaatte i Kraft af Bopælen, men ikke som saadanne Statsborgere, og at vi derfor straks her møder Sondringen mellem Undersaatte, der ikke vare, og Indfødte, der vare Statsborgere. Endvidere skal jeg heller ikke fordybe mig i Udviklingen af den i det danske Monarki anerkjendte Indfødsrets Begreb og Virkninger. I saa Henseende henviser jeg ogsaa ligeoverfor den i Dommen indeholdte Omtale deraf til Fremstillingen i min Bog S. 16 flg., hvor jeg har paavist, hvad N. Falck ganske har overset, at Indfødsret medfører en virkelig Statsborgerret, idet allerede Indfødsretsforordningen udtaler, at Fordelene i Landet skulle falde i dets *Borgeres* Lod og at Kaperreglement 28. Marts 1810, en af den ene-

vældige Konge for hele Monarkiet given Lov i § 3, udtrykkelig udtaler, at dansk Borgerret erhverves ved Fødsel eller Optagelse (Naturalisation), netop de samme Kjendsgjæringer, hvorved ifølge Indfødsretten 15. Jan. 1776 Indfødsret erhverves.

Og jeg har i min Bog S. 22 yderligere dokumenteret, at denne Indfødsret ingenlunde var virkningsløs, fordi vedkommende Indfødte udvandrede. Den vedblev tværtimod i saa Fald at afføde alle de Virkninger, hvis faktiske Forudsætning ikke netop var Bopæl i Landet. Derfor viste Indfødsretten sig i saa Fald særlig virksom ved den Indfødte tilkommende Ret til at vende tilbage og bosætte sig i Landet, samt i Transgtilfælde at modtages til Forsørgelse indenfor samme, hvilken sidste Ret kun i Hertugdømmerne var begrænset, forsaavidt som Forsørgelseskommunens Forpligtelse til der at modtage dem til Forsørgelse var betinget af, at der var udstedt et forudgaaende Tilsagn desangaaende. Endvidere har jeg paavist, at Indfødsretten i det danske Monarki hele Tiden indtil efter 1864 ikke bortfaldt eller suspenderedes, selv om den danske Indfødte erhvervede en fremmed Nationalitet, jfr. min Bog S. 25 flg., og at dette heller ikke gjaldt, selv om han løstes fra det undersaatlige Forhold til Danmark. I saa Henseende er Overforvaltningsrettens Dom nu imidlertid naaet til et modsat Resultat, og denne Sætnings Urigtighed skal jeg i det følgende godtgjøre.

Jeg vender mig da først mod den i Dommen fremsatte Paastand, at der i foreliggende Fald er Tale om Fortolkningen af et Statsdokument (Staatsurkunde), som er udstedt paa en fremmed Stats Forlangende i det

Ojemed at hindre Kollision mellem Landets Ret og fremmede Staters og deres Undersaatters Rettigheder og Pligter. Forsaavidt som der ved Udtrykket Statsdokument kun sigtes til, at det er et statsretsligt Dokument, udstedt af Statens Overhoved som saadant, da er dette selvfølgelig rigtigt. Men naar det tilføjes, at dette Dokument er udstedt *paa Forlangende af en fremmed Stat*, saa er dette absolut urigtigt. Det Dokument, som løser den paagjældende Undersaat fra det undersaatlige Forhold, er udstedt i Henhold til *en Ansøgning fra en Undersaat* til Statens Overhoved, og der er forsaavidt aldeles ikke Tale om, at det skulde være et internationalt Dokument, ved hvis Fortolkning Spørgsmaalet derfor vilde blive ikke blot, hvorledes den Statsmyndighed, der har udstedt det, men ogsaa den, til hvem det er udstedt, har kunnet og maattet forstaa det.

Naar Overforvaltningsretten henviser til, at der i det internationale Samkvem mellem Staterne nutildags udfærdiges saadanne Løsebreve, saa maa det derfor herimod aldeles bestemt fastholdes, at der her ikke er Tale om et internationalt Dokument, udstedt fra den ene Stat til den anden, men at det paagjældende Dokument er et rent indrestatsretsligt Dokument, der kun skaber Ret mellem vedkommende Statsoverhoved og vedkommende Undersaat; og her bliver derfor alene Spørgsmaal om, hvorledes det Statsoverhoved, som har udstedt det, har forstaaet det. Derefter maa det alene afgjøres, hvilken Virkning der kunde tillægges det overfor vedkommende Undersaat; men den Betydning som derefter alene kunde og maatte tillægges det i

Forholdet mellem den danske Konge og hans forhenværende Undersaat, kan ogsaa alene tillægges det, naar Spørgsmaalet bliver om dets Retsvirkning i Forholdet mellem vedkommende forhenværende Undersaat og den preussiske Regjering, der, som den nye Regjering i Hertugdømmerne er den danske Konges retslige Successor og som saadan maa respektere den for vedkommende Undersaat skabte Retsstilling, hvilket udtrykkelig fremgaar af Fredstraktatens Art. XVII, som siger, at Hertugdømmernes nye Regjering anerkjender enhver i Hertugdømmerne af fysiske og juridiske Personer lovlig erhvervet Ret. Hvilken Betydning den preussiske Regjering maatte have lagt ind i Dokumentet, da dette forelagdes den af vedkommende Undersaat, er derfor fuldstændig irrelevant. Den preussiske Regjering er kun berettiget til at forstaa det i den Mening, som den danske Konge ved Udstedelsen har villet lægge ind deri. Spørgsmaalet bliver da alene det: Hvilken Mening har den danske Konge lagt ind i en Erklæring, som løser en Undersaat fra det undersaatlige Forhold? Hvilken Retsvirkning har Hans danske Majestæt villet tillægge den?

I saa Hensende er det da klart, at *Dokumentets Ordlyd* alene gaar ud paa at ophæve vedkommende Persons *Undersaatsforhold* til en dansk Stat. Om en Ophævelse af den fra Undersaatsforholdet i dansk Ret ganske forskellige *Indfødsret* indeholder Dokumentet ingensomhelst Antydning, hvilket allerede var en naturlig Følge af den Kjendsgjæring, at et saadant Dokument efter Omstændighederne kunde udstedes baade til Indfødte og Ikke-Indfødte, som Justitsministeriets

Skrivelse 13. Septbr. 1851 selv udtrykkelig forudsætter, naar der tales om, at vedkommende Undersaat derved mister sine Indfødsrettigheder, *forsaavidt han maatte være i Besiddelse af samme.*

Naar Dokumentet altsaa kun ophævede Undersaatsforholdet, forsaavidt det udstedtes til en Ikke-Indfødt, ses det ikke, med hvilken Føje en videregaaende Betydning skulde kunne indlægges deri, naar det udstedes til en Indfødt; thi til den samme *Ordlyd* maatte selvfølgelig ogsaa svare samme *Indhold* i begge Tilfælde, altsaa alene Ophævelse af selve Undersaatsforholdet. De Grunde, som man har paaberaabt sig, for at det dog i sidstnævnte Tilfælde skulde have et videregaaende Indhold ved at bringe selve Indfødsretten til Ophør, ville ogsaa ved nærmere Undersøgelse vise sig ganske ufyldestgjørende.

Den danske Konge maa nemlig forudsættes at følge den i hele det danske Monarki gjældende statsretslige Sprogbrug, og derefter er Undersaatsforhold et og Indfødsret et andet. En Ophævelse af hint indbefatter derfor ikke tillige Ophævelsen af denne.

Den herimod paaberaabte Udtalelse i den anførte Just. M. Skr. 13. Septbr. 1851 er allerede gjendrevet ovenfor S. 54.

Hvad dernæst angaar de ovfr. S. 51 flg. anførte Domme, da siger Overforvaltningsretten ovfr. S. 73 flg., at Løsningsbrevets Virkning i denne Retning 0: til at ophæve Indfødsrettighederne er anerkjendt i Randers Amts Sessionskjendelse og i den samme stadfæstende Højesteretsdom. Det vil imidlertid af det ovfr. S. 51 flg. bemærkede fremgaa, at Højesteret vel har stadfæstet

Sessionskjendelsens Konklusion, men aldeles ikke har stadfæstet dens Præmisser, i Stedet for hvilke den har sat sine egne fuldstændig nye, og i disse er der aldeles ikke Tale om Løsningsbrevets mulige Indvirken paa Indfødsretten, men kun om dets Virkning paa Værnepligten. Højesteret har forsaavidt udtrykkelig taget Afstand fra Sessionskjendelsens Udtalelser om Løsningens Virkning paa selve Indfødsretten.

Naar Overforvaltningsretten først refererer Sessionskjendelsens Præmisser med efterfølgende Konklusion og saa fortsætter, at Højesteret har tiltraadt denne Opfattelse, saa maa det derfor vel fastholdes, at den danske Højesteret netop har taget Afstand fra de Præmisser, der alene ere egnede til at støtte Overforvaltningsrettens Resultat. Men forsaavidt altsaa Højesteretsdommen har taget Afstand fra Sessionskjendelsens Præmisser, saa lægger man i dansk Ret alene Vægt paa Højesteretsdommen, ligesom jeg forudsætter, at man vilde gjøre i tysk Ret, og det ser derfor noget underligt ud, at Overforvaltningsrettens Dom saaledes paa en ganske utilladelig Maade slaar Højesteretsdommen sammen med Sessionskjendelsen, idet den siger, at ogsaa Højesteretsdommen har anerkjendt Løsningens Virkning i denne Retning paa selve Indfødsretten.

Da jeg iøvrigt helt igjennem er uenig med Overforvaltningsretten, er det mig derfor en Glæde dog at kunne tiltræde dens Bemærkning om, at denne Højesteretsdoms Konklusion ogsaa maatte have Betydning i andre Tilfælde, hvor der var Tale om undersaatlige *Pligter*; men naar der saa tilføjes, at dette ogsaa maatte gjælde f. Ex. om Troskabs- og Lydig-

hedspligten, da maa jeg igjen hertil bemærke, at Troskabs- og Lydighedspligten i det danske Monarki ikke strækker sig videre for indfødte end for fremmede Undersaatter. Den gjaldt kun for de i Riget hjemmehørende Undersaatter, være sig indfødte eller fremmede, ikke for dem, der vare udvandrede; og dernæst maa vel fastholdes, at Analogien for Højesteretsdommen overhovedet kun kan anvendes, hvor der er Tale om Undersaatsforholdet og de dertil knyttede *Pligter*, ikke i Henseende til Indfødsretten og de dertil knyttede af Undersaatsforholdet uafhængige Retsvirkninger.

De danske statsretslige Forfatteres, deriblandt C. G. Holcks Udtalelser, som Overforvaltningsretten anfører, ere ligeledes omtalte og belyste ovfr. S. 51 og 54, hvorefter det vil ses, at de ingenlunde kunne paaberaabes til Støtte for Overforvaltningsrettens Afgjørelse.

Forsaavidt Overforvaltningsretten dernæst vil afvise Betydningen af den af de danske Forvaltningsmyndigheder i Ord og Gjærning for Dagen lagte Opfattelse af Løsningsbrevets Betydning, som kun hævende Undersaatsforholdet, ikke Indfødsretten, ved en Henvisning til, at denne deres Optræden kun var Udtrykket for en mindre streng Haandhævelse af Forvaltningsnormer, hvilken ikke kunde give vedkommende fra Undersaatsforholdet løste Person et Retskrav paa vedblivende at behandles som Indfødt, da er ogsaa denne Paastand urigtig; thi her forelaa et non posse. Vedkommende Myndigheder kunde ikke undlade vedblivende at anerkjende den paagjældende Persons Egenkab som indfødt, fordi de forfatningsretslig vare ude

af Stand til at berøve ham den. De kunde, som ovfr. S. 48—49 paavist, fritage ham for den ham endnu efter Udvandringen paahvilende Værnepligt, og da dette var den eneste Undersaatspligt, der endnu paahvilede Udvandrerens, kunde de efter dens Ophævelse erklære ham for løst fra det undersaatlige Forhold under den i det foreliggende Tilfælde givne Forudsætning, at han virkelig udvandrede. Men dette maatte jo ogsaa være den nødvendige Betingelse for, at der overhovedet blev Brug for Dokumentet; thi han kunde jo hverken tage Tjeneste i en fremmed Armé eller erhverve Borgerskab i en fremmed Stat uden først at være udvandet dertil. Derimod var der, som sagt, ingensomhelst Hjemmel for, at Styrelsen af de enkelte Landsdeles særlige Anliggender kunde ophæve en ved en fælles Lov for hele Monarkiet som ufortabelig tillagt Indfødsret, om hvis Ophævelse Vedkommende ikke med et eneste Ord havde andraget.

Naar Overforvaltningsretten dernæst hævder S. 71, at det ikke er tilladeligt at underlægge Løsningsbrevet en anden Mening, end dets klare Ordlyd hjemler, saa er jeg deri fuldkommen enig med den. Men naar saa Spørgsmaalet bliver, hvilken Ordlydens rette Mening er, saa kommer Uenigheden; thi selvfølgelig maa Brevets Udtryk: Undersaatsforhold, efter hvad jeg foran har godtgjort, forstaaes i den Mening, som i dansk Statsret tilkommer dette Udtryk; man har ikke Lov til at forstaa et i den danske Statsret gjængs Udtryk i den Betydning, som ikke den danske, men den preussiske Statsret tillægger det, forsaavidt som denne tillægger det en anden Mening end den danske; *thi dette*

vilde være at forvanske Ordets sande Mening, og til dette Resultat fører netop Overforvaltningsrettens Forstaaelse af Udtrykket Undersaatsforhold; thi den sætter i Stedet for eller som enstydig med dette uden videre det preussiske Udtryk: *Staatsangehörigkeit*; jfr. S. 71; et Ord, som indbefatter to Begreber, baade Statsborgerret, eller ifølge dansk Sprogbrug Indfødsret, og Undersaatsforhold. Derfra stammer da ogsaa den fuldstændig ubegrundede Paastand S. 72, at den danske Konge ved at forbeholde Indfødsretten trods Løsningen fra det undersaatlige Forhold skulde have underforstaaet en Indskrænkning af Ordets almindelige Mening af en saa vidtrækkende Betydning, at den ikke kan underforstaaes efter de bekjendte Fortolkningsregler i en offentlig Viljesakt; thi den preussiske Stat havde krævet en fuldstændig Ophævelse af Vedkommendes danske „Staatsangehörigkeit“ o. s. v.

Hele denne Udvikling lyder, som om den danske Konge havde ført den preussiske Stat bag Lyset ved ikke at tale preussisk i Stedet for dansk. Men i et Brev til en dansk Undersaat taler den danske Konge i Overensstemmelse med dansk statsretlig Sprogbrug, og hvis saa den preussiske Regjering misforstaar denne Tale og fortolker den paa preussisk, saa er det dens egen Fejl.

Og denne Fejl begaar da ogsaa Overforvaltningsretten i sin Dom, naar den sætter det tyske Ord „Staatsangehörigkeit“ i Stedet for det danske Undersaatsforhold, idet Untertanschaft, Staatsbürgerrecht og Staatsangehörigkeit svare til hinanden efter tysk, men aldeles ikke efter dansk Statsret. Og det samme gjæl-

der, naar Overforvaltningsretten paaberaaber sig Grund-sætningen om Rettigheders og Pligters Uadskillelighed i den moderne Stat og til Stotte derfor henviser til nyere tyske Forfattere, f. Ex. Schultz's Statsret (1881) S. 345, hvor det siges, at Troskabs- og Lydighedspligten er udelelig, og at et samtidigt Indigenat i flere Stater derfor er en Abnormitet, som er i Modstrid med det moderne Statsbegreb. Hvis Overforvaltningsretten havde gjort sig nøjere bekjendt med den danske Statsret før og endnu efter 1864, vilde den have fundet, at dette den moderne Stats Begreb den Gang aldeles ikke var anerkjendt og gennemført i dansk Statsret. Naar Dommen fremhæver, at Danmark selv horer til de Stater, som kræve Bevis for en Løsning fra det tidligere undersaatlige Forhold forinden en Fremmeds Naturalisation, saa burde den ikke have undladt at lægge Mærke til, at dette først er sket fra Aar 1867, altsaa længe efter det Tidspunkt, hvorom her er Tale. Og endvidere var det i Hertugdømmerne indtil 1871 og i Kongeriget indtil 1872 Regel, at den danske Indfødte, der blev naturaliseret i et fremmed Land, dog vedblivende nød alle danske Indfødtes Rettigheder og var underkastet alle dem paahvilende Forpligtelser. Hvorledes kan saa Overforvaltningsretten domme om en saadan Stats Akter og deres Betydning ud fra det moderne Statsbegreb, som denne Stat aldeles ikke har anerkjendt og gennemført? Og hvorledes kan den begrunde sin Afgjørelse ud fra Grund-sætningen om Rettigheders og Pligters Uadskillelighed, naar Talen er om en Stat, i hvilken der fandtes Undersaatte, som ikke vare Statsborgere, nemlig de i

Landet bosatte Fremmede, og Statsborgere, som ikke vare undersaatlige Pligter undergivne, end ikke Troskabs- og Lydighedspligten, nemlig de fra Landet inden Lægdsrullealderen udvandrede Indfødte.

Hvorledes skulde man ud fra en saadan moderne Statsrets Grundsætning ogsaa kunne forklare, at selve den preussiske Regjering har været med til i Fredstraktatens Art. XIX at opstille en saa klar og skarp Sondring mellem Indfødsret og Undersaatsforhold? Dette er ikke muligt uden netop i Kraft af den Kjendsgjerning, at en saadan Sondring, i Strid med den moderne Statsrets Grundsætning, var anerkjendt indenfor hele det danske Monarkis, baade i Hertugdømmernes og i Kongerigets Statsret. En Begrundelse af en Retsafgjørelse ud fra et modsat Synspunkt gaar i Virkeligheden ud paa at afgjøre et dansk Retsspørgsmaal paa Grundlag af ikke-danske Retssætninger, og dette er ubetinget en Fejl.

Saa fremhæver imidlertid Overforvaltningsretten yderligere, at Ojemedet, i hvilket Løsningsbrevet er udstedt, maatte medføre den videregaaende Virkning, at Indfødsretten derved maatte fortabes; thi den preussiske Stat forlangte en fuldstændig og endelig Løsning af hans Staatsangehörigkeit, ikke en blot Suspension af hans Undersaatsforhold, som ved enhver Tilbagevenden til Hjemmet vilde gjenopvaagne. Man lægge Mærke til, at her igjen følges tysk statsretlig Talebrug, idet Staatsangehörigkeit og Untertanverhältniss identificeres. Men dette, at den preussiske Regjering, ud fra sin statsretlige Opfattelse, yderligere mener Staatsangehörigkeit, hvor den kun siger Untertanverband, kan ikke komme

i Betragtning ved det foreliggende Dokuments Forstaaelse, i hvilket der kun er Tale om Undertan- und Militairverband, fra hvilken den paagjældende Undersaat løses. Det har den danske Konge udtalt og det har han ment fuldt ud og loyalt. Han har derved fritaget den paagjældende Indfødte fra enhver ham som saadan paahvilende undersaatlig Forpligtelse, særlig Militærpligten, og denne Virkning maatte ogsaa være fuldstændig tilstrækkelig til at fyldestgjøre Øjemedet, som den preussiske Regjering tilsigtede at opnaa, uden at det gjorde mindste Afbræk deri, at den danske Regjering ligefuldt forbeholdt vedkommende Indfødte de ham som saadan, uafhængig af Undersaatsforholdet, tilkommende Rettigheder overfor den. Naar Overforvaltningsretten herimod gjør gjældende, at Undersaatsforholdet i saa Fald gjenopvaagnede ved enhver Tilbagevenden til Hjemmet, saa var dette ganske vist Tilfældet, forsaavidt som vedkommende fra Undersaatsforholdet løste Person igjen bosatte sig i Riget. Han blev da som bosat igjen Undersaat i Riget *og fra dette paa Bopælen grundede Undersaatsforhold* og de deraf flydende ogsaa ikke indfødte Personer paahvilende Forpligtelser, jfr. ovf. S. 45, *kunde ingen Løsning befri ham.*

Hvad derimod Løsningen kunde og vilde befri den Indfødte for, var de undersaatlige Pligter, som endnu kunde paahvile ham som ikke bosat i Riget, især Værnepligten, hvorom henvises til det ovfr. S. 46 bemærkede.

Men naar hermed ethvert statsretligt Krav, som den danske Stat kunde stille til den Paagjældende i Egenkab af Indfødt, var ophævet ved hans Udvandring

og Løsning fra det undersaatlige Forhold, og han alene stod i Forpligtelsesforhold overfor den nye Stat, saa ser jeg ikke rettere, end at Muligheden af Kollisioner mellem de to Staters Krav paa Vedkommende, saavidt overhovedet efter dansk Statsret muligt, var ryddet af Vejen, og jeg forstaar derfor ikke, hvorledes Overforvaltningsretten kan paastaa, at de internationale Kollisioner, som skulde afværges ved en forudgaaende Løsning af det undersaatlige Forhold, kun vilde blive mangfoldiggjorte ved en med et sligt Forbehold af Indfødsretten stedfunden Løsning. Lignende Forbehold, hvorefter den, der er naturaliseret i en fremme Stat, gjenindtræder i Borger- og Undersaatsforhold i Fødestaten ved igjen at vende tilbage til og bosætte sig i den, findes ogsaa i andre Staters f. Ex. Sveits's Ret. Forstaaelig bliver derfor, saavidt jeg skjønner, den anførte Udtalelse af Overforvaltningsretten kun, hvis man forstaar dansk Indfødsret i Lighed med tysk Indigenat som indbefattende baade Statsborgerret og Undersaatspligt, og Overforvaltningsretten gjør dette ved at tale om „Entlassung aus dem Untertanverband“ i Forbindelse med „Fortdauer eines dänischen Indigenats“. Men i den Anledning kan jeg kun gjentage, at man uundgaaelig kommer til fejlagtige Resultater, naar man fortolker danske statsretlige Udtryk efter preussisk statsretlig Sprogbrug.

Naar endelig endnu Overforvaltningsretten gjør gjældende, at det vilde være en „vovet“ Fortolkning kun at ville forbeholde Indfødsretten ved en Løsning fra det undersaatlige Forhold, naar vedkommende Indfødte havde erhvervet den ved Fødsel, ikke derimod,

hvor det var sket ved en Naturalisation, saa er der vist heller ingen, hvem det nogensinde er faldet ind at ville opstille en saadan Sondring. Ligesom den Indfødsret, der er erhvervet ved Fødsel, er forbeholdt ved Løsning fra det undersaatlige Forhold, saaledes gjælder det samme selvfølgelig om den Indfødsret, der er erhvervet ved Naturalisation. Naar det f. Ex. kun udtrykkelig fremhæves, at den ved Fødsel erhvervede Indfødsret ikke kan fortages, saa udfyldes denne Sætning selvfølgelig ved Bestemmelsen i Indfødsretsforordningen om Indfødte og *dem som dermed lige agtes*, saaledes at, hvad der overhovedet gjælder om de Indfødte, ogsaa gjælder om de naturaliserede; heller ikke om disse fandtes der i hele Tidsrummet indtil 1864 nogen- somhelst Bestemmelse, hvorefter den ved Naturalisation erhvervede Ret igjen skulde kunne bortfalde, f. Ex. ved Naturalisation i et andet Land.

Til Slutning skal jeg endelig endnu kun fremhæve den Kjendsgjerning, at Danmarks statsretlige Lovgivning, efterat have anerkjendt Muligheden af Indfødsrettens Bortfalden og i Følge hermed ogsaa at have fastsat, at denne Bortfalden skal være Følgen af en Persons Løsning fra Forholdet til Danmark, tillige har skiftet Sprogbrug, idet den nu taler om en Løsning fra det *statsborgerlige* Forhold til Danmark, hvorved dansk Indfødsret med alle dens udsigtbare Rettigheder og Pligter bortfalder. Dette er Tilfældet i Følge den nye Indfødsretslov 19. Marts 1898 § 5; og denne Ændring af Sprogbrugen afgiver da et yderligere Bevis for, at Indfødsretten og dermed Statsborgerretten ikke

forinden bortfaldt alene ved en Løsning fra det *undersaatlige* Forhold til Danmark.

Jeg har herefter ved en samvittighedsfuld og indgaaende Granskning af Overforvaltningsrettens Dom ikke kunnet naa til andet Resultat, end at Dommen baade i sine Præmisses og i sin Konklusion er helt igjennem urigtig, og det kan kun være mig en Tilfredsstillelse, at Dommen heller ikke har vundet Bifald hos en preussisk Jurist; jfr. Dr. Fritz *Pürschel*: Der Verlust der Staatsangehörigkeit nach dem Rechte der Gegenwart. Halle a. d. S. 1903. I denne Afhandling fremhæves S. 74—75 den af det danske Udenrigsministerium afgivne ovf. S. 62 omtalte officielle Erklæring, om hvilken Forfatteren bemærker, at den næppe er tilstrækkelig værdsat af Overforvaltningsretten, da den er afgivet af en Myndighed, som vel turde være den mest kompetente i det foreliggende Spørgsmaal, og at det deri indtagne Standpunkt efter den da gjældende danske Ret turde anses for det ene rigtige. Forfatteren, som er født i Kiel i Aaret 1878, turde saaledes, ligesom Overpræsidenten i Slesvig 1867, have havt et klarere Blik paa den i Hertugdømmerne gjældende Statsret og den dermed stemmende Betydning af en Løsning fra det undersaatlige Forhold til Danmark, end den kongelige Regjering i Slesvig og den preussiske Overforvaltningsret i Berlin i Aaret 1885.

Naar jeg overhovedet har indladt mig paa en Drøftelse af den anførte Overforvaltningsretsdom, er det kun af Hensyn til den Betydning, som Besvarelsen af Spørgsmaalet om Betydningen af en Løsning fra det undersaatlige Forhold til Danmark har for For-

staaelsen af Fredstraktaten 30. Oktober 1864 Art. XIX, i hvis rette Forstaaelse Danmark, som en af de kontraherende Magter, selvfølgelig har en betydelig Interesse. Hvorledes den preussiske Regjering, de preussiske Øvrigheder og de preussiske Domstole paa en sørgelig Maade have misforstaaet Art. XIX's Bestemmelser ved ikke at sondre, som Artiklen gjør, mellem Undersaatsforhold og Indfødsret, har jeg paa-vist i min Bog. I saa Henseende bærer den preussiske Overforvaltningsret, som den her kritiserede Dom viser, Ansvar for at være gaaet i Spidsen for alle de efterfølgende vrangne Fortolkninger med de til dem knyttede skjæbnesvangre Følger for den nordslesvigske Befolkning.

.

Rettelser: S. 43 Overskriften „Statret“ læs „Statsret“.
S. 60 L. 15 f. o.: „Juli“ læs „Februar“.
S. 72 L. 9 f. n.: „Annale“ læs „Annalen“.